

Factsheet gebruik van nationaliteit binnen de Belastingdienst (blauw)

De Belastingdienst maakt gebruik van risicomodellen en selectieregels, om een eerste selectie te maken van aangiften en verzoeken die handmatig beoordeeld moeten worden.

Risicomodellen: Een risicomodel schat de kans op een correctie van bijvoorbeeld aangiftes, gebaseerd op een set van variabelen die correcties van historische aangiftes zo goed mogelijk verklaren. Risicomodellen geven op basis van deze historische patronen een indicatie (een risicoscore) van het in de toekomst voorkomen van een bepaalde, vooraf gedefinieerde, uitkomst. Dat kunnen fouten zijn in aangiften maar bijvoorbeeld ook bijzondere fenomenen (zoals fraude).

Selectieregels: als onderdeel van een selectiemodule worden selectieregels vastgesteld op basis van de kennis en expertise van medewerkers van de Belastingdienst. Hierbij kan gedacht worden aan vakkennis, kennis van wet- en regelgeving of ervaringen uit voorgaande jaren. Met deze selectieregels worden één of meer specifieke onderdelen van de aangifte getoetst, bijvoorbeeld of een specifieke aftrekpost hoger is dan een bepaald normbedrag. Selectieregels zijn **"als-dan"**

regels op basis van de wet en kennis en ervaring van medewerkers, die leiden tot uitworp.

De behandelaar krijgt uitsluitend een globale beschrijving op basis waarvan de selectie plaatsvindt, maar niet de selectiecriteria van risicomodellen en selectieregels te zien op basis waarvan een aangifte is geselecteerd.

Omdat er meer aangiften worden uitgeworpen op basis van risicomodellen en selectieregels dan dat er toezichtscapaciteit is, vindt er vervolgens een nadere selectie plaats. Afhankelijk van de capaciteit en keuzes in het toezicht worden de uitgeworpen aangiften behandeld door een medewerker.

Query's zijn een verzameling van gegevens die uit meerdere gegevensbronnen komen.

In de CAF zaken, 1043 en in bepaalde selectieregels blijkt nationaliteit een rol te hebben gespeeld in het toezicht door de Belastingdienst. Ook aantekeningen die zien op mogelijke fraude werden op verschillende manieren in het toezicht gebruikt, bijvoorbeeld bij FSV en in vrije velden van BVR die in ieder geval in één landelijk risicomodel een rol heeft gespeeld. De AP heeft in zijn rapport over Toeslagen ook aangegeven dat gegevens van burgers niet rechtmatig verwerkt werden bij Toeslagen.

De TK is van alle bevindingen en genomen

beheersmaatregelen tot nu toe op de hoogte gesteld.

Daarnaast is een conceptplan van aanpak, Herstellen, Verbeteren, Borgen (HVB) naar de TK gestuurd. Daarin zijn verschillende onderzoeken en maatregelen opgenomen die gericht zijn op het verbeteren en waarborgen van de gegevensverwerkingen en data-analyses door de Belastingdienst.

In het concept plan van aanpak worden de processen rond risicoselectie en signalen van mogelijke fraude direct aangepakt. In het eerste kwartaal van 2021 moeten de risico's in deze processen in kaart zijn gebracht, hernieuwde kaders bekend zijn en de implementatie gestart. Hierbij wordt specifiek aandacht gegeven aan het gebruik van nationaliteit en projectcode 1043. Dit is van belang omdat de kans op negatieve effecten voor burgers en bedrijven hier het grootst is.

Aangekondigde onderzoeken in HVB

- Onderzoek naar de mogelijke negatieve effecten op de behandeling van burgers en bedrijven als gevolg van een vermelding in FSV of in andere applicaties die tot bevindingen hebben geleid in het onderzoek van KPMG.
- Het aanvullend onderzoek met projectcode 1043 ziet op het uitvoeringsproces van projectcode 1043, de waarborgen ten aanzien van selectie en

aangiftebehandeling en de besluitvorming daarover.

- Het onderhanden werk dat voortvloeide uit CAF onderzoeken wordt in beeld gebracht. Dit zal worden beoordeeld op de noodzaak om dit op te schorten.
- De samenhang tussen de bevindingen ten aanzien van FSV, projectcode 1043 en de fraudeaanpak van de Belastingdienst.

In de zomer is ook een eerste veegactie bij alle medewerkers van de Belastingdienst gestart om de persoonlijke werkomgeving van de medewerkers meer in lijn te brengen met politieke en maatschappelijke verwachtingen en in te richten conform de bevindingen uit het AP-onderzoek. Deze veegactie wordt opgevolgd door een het traject Proces op orde, waarbij het de bedoeling is alle systemen van de Belastingdienst in overeenstemming met de relevante privacyregels te maken.

Andere onderzoeken bij de Belastingdienst

De **ADR** zou onderzoek gaan doen naar het proces van totstandkoming en waarborgen van onder meer risicomodellen. De ontwikkelingen bij FSV, bij Toeslagen en alle in gang gezette en aangekondigde onderzoeken en verbetertrajecten hebben er toe geleid dat het onderzoek in overleg met de ADR opnieuw wordt bepaald. Dit loopt mee met het plan van aanpak Herstellen, Verbeteren, Borgen dat

ook op 13 oktober naar de TK is gestuurd.

De **Nationale Ombudsman** is dit jaar een onderzoek gestart naar de wijze waarop *overheden* omgaan met klachten over etnisch profileren. Dit onderzoek moet leiden tot een helder kader voor de behandeling van klachten over etnisch profileren.

De **Algemene Rekenkamer** (ARK) is dit jaar een onderzoek gestart naar voorspellende en voortschrijvende algoritmes die door de Rijksoverheid worden gebruikt. De ARK gaat op onafhankelijke wijze beoordelen hoe algoritmes bij de rijksoverheid in de praktijk functioneren en welke verbeteringen mogelijk zijn. Ook bij de Belastingdienst heeft de ARK in het kader van dit onderzoek vragen gesteld.

Het geheel aan onderzoeken en uitkomsten moet leiden tot verbetering van processen, waarborgen en het feitelijke gebruik van (persoons) gegevens en data-analyses binnen de Belastingdienst.

Juridisch toegestaan selecteren op nationaliteit

Q. Is selecteren naar nationaliteit juridisch toegestaan?

A.

- Laat ik vooropstellen dat er geen ongerechtvaardigd onderscheid mag worden gemaakt. Onder omstandigheden is selecteren naar nationaliteit echter toegestaan.
- Er moet een rechtvaardiging voor bestaan.
- Zo'n rechtvaardiging is bijvoorbeeld een wettelijke grondslag. Daarbij moet de selectie noodzakelijk zijn. Dat houdt in dat het zo beperkt mogelijk moet worden toegepast (proportionaliteit) en dat er geen andere, minder ingrijpende manier is om hetzelfde resultaat te bereiken (subsidiariteit).
- Zoals ook uit het rapport van de AP blijkt, is het controleren van nationaliteit is niet per definitie hetzelfde als etnisch profileren. Het maakt uit hoe en waarom het selectie criterium wordt ingezet.

Voorbeeld:

Voorbeeld 1:

- Artikel 3 van de Successiewet.
- Hierin staat dat de erfenis en schenkingen van **een Nederlander die niet meer in Nederland woont**, belast worden.

- Deze regel geldt **tot tien jaar**, nadat de Nederlander Nederland heeft verlaten.
- Om op deze regel toezicht te houden, **moet nationaliteit verwerkt worden**:
 1. De Nederlandse nationaliteit moet vastgesteld worden.
 2. Bijgehouden moet worden, hoe lang iemand al buiten Nederland woont

Ter toelichting – niet om uit te spreken:

- Andere rechtvaardigingsgronden uit de AVG zijn:
 - Toestemming van de burger
 - Verwerking noodzakelijk om een overeenkomst uit te voeren.
 - Verwerking is noodzakelijk om vitale belangen van de burger of anderen te beschermen
 - De verwerking is noodzakelijk om de gerechtvaardigde belangen van de verwerker, of andere burgers te beschermen. Let op: hier speelt een belangenafweging.

Beleidsmatige invulling

Q: Hoe is het selecteren naar nationaliteit beleidsmatig ingevuld?

A.

- Beleidsmatig is door mijn voorganger besloten selectie op grond van nationaliteit af te schaffen tenzij er een **expliciete wettelijke basis** voor is.
- Hierdoor wordt voor iedereen duidelijk wanneer het gebruik van nationaliteit toegestaan is en wordt de kans op een ongerechtvaardigd onderscheid op basis van nationaliteit verminderd.
- Daarom vraagt het registreren en gebruik van nationaliteit grote zorgvuldigheid.
- Ik wil dat dit alleen gebeurt, als er een expliciete wettelijke grondslag is voor het verwerken van nationaliteit en dit noodzakelijk is voor taken in het toezicht of de dienstverlening.

Etnisch profileren overheidsbreed

Q: Kunt u garanderen dat etnisch profileren niet breder voorkomt binnen de overheid, zoals de Nationale Ombudsman recent suggereerde in een interview?

A.

- Het discriminatieverbod, neergelegd in artikel 1 van de Grondwet, geldt voor alle overheidsinstanties.
- Er ligt dus bij alle lagen van de overheid een specifieke verantwoordelijkheid voor de voorkoming en bestrijding van discriminatie.
- In dat kader kan ik niet spreken voor de onderdelen van de overheid waar ik geen verantwoordelijkheid voor draag.

Verbetermogelijkheden tegengaan discriminatie

Q. Welke concrete verbetermaatregelen heeft de Belastingdienst genomen om etnisch profileren en/of discriminatie tegen te gaan.

A.

- Wat voor mij uitermate belangrijk is, is hoe we ervoor kunnen zorgen dat in het toezicht, **elke vorm van vooringenomenheid** ten aanzien van nationaliteit wordt **voorkomen**.
- Daarvoor zijn inmiddels verschillende stappen gezet.
- Zo organiseert de Belastingdienst **bewustwordings- en kennissessies**, onder andere in het licht van de AVG.
 - **De ontwikkelingen** rondom het gebruik van nationaliteit vragen nadrukkelijk aandacht en **worden hierin meegenomen**.
- Daarnaast heeft de Belastingdienst het onjuiste gebruik van nationaliteit in verschillende systemen **geïdentificeerd en hersteld**, of wordt dat op dit moment hersteld.
 - Ik doel hier op onder andere tekstvelden in het systeem 'Beheer van Relaties' en onderdelen van applicaties die reeds verwijderd zijn.
- Deze maatregelen zijn echter **niet voldoende**.

- Zo kan ik op dit moment **niet** zeggen of we **alle gevallen** waarin we nationaliteit gebruiken **in beeld** hebben.
- Mede hierom heb ik, samen met de staatssecretaris van Toeslagen en Douane, **het onderzoek 'Herstellen, verbeteren en Borgen' gestart.**
- Het doel van dit onderzoek is het in lijn brengen van alle bedrijfsprocessen met de AVG, Archiefwet en BIO.
- Daarnaast moet dit onderzoek ertoe leiden dat de risicoselectie van de Belastingdienst met voldoende rechtstatelijke waarborgen is omkleed.
- Het onderwerp '**gebruik van nationaliteit**' is in dit **onderzoek topprioriteit.**
- Ik streef ernaar om in **het eerste kwartaal van 2021** dit gebruik **volledig in beeld** te hebben en **uw Kamer hierover te informeren.**
- Vervolgens zal de Belastingdienst uiteraard **gepaste maatregelen nemen**, om onjuist gebruik van het persoonskenmerk nationaliteit te herstellen.

Openbaar maken selectieregels

Q. Waarom kunnen we selectieregels niet zomaar openbaar maken?

A.

- Selectieregels kunnen niet zomaar openbaar gedeeld worden
- Dit **zegt namelijk veel** over de **manier** waarop we **toezicht** houden op de grote stromen aangiften.
- Hypothetisch voorbeeld:
 - Er wordt een selectieregel ingezet die afgaat bij een aftrekpost van meer dan €1.000.
 - Delen daarvan kan leiden tot wat wordt aangeduid als “gaming the system”; bijvoorbeeld door ten onrechte een aftrekpost op te voeren voor een bedrag **net onder de bekende grens**, bijvoorbeeld €999.
 - **Daarmee worden die aftrekposten** dan mogelijk bewust aan het toezicht onttrokken, omdat men de grenzen gaat ‘gebruiken’.
- **Het delen van informatie over selectieregels, kan daarmee een negatieve invloed krijgen op de belastingopbrengsten en de compliance**